

KNJIŽEVNOST

Matija Zorn, Blaž Komac, Rok Ciglič, Miha Pavšek (uredniki):

Neodgovorna odgovornost

Naravne nesreče 2

Ljubljana 2011: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 149 strani,
ISBN 978-961-254-256-6

Pri založbi Znanstvenoraziskovalnega centra je izšla druga knjiga iz zbirke »Naravne nesreče« s podnaslovom »Neodgovorna odgovornost«. V knjigi je poleg uvodnika še trinajst prispevkov, med katerimi sta dva članka o potresih, dva članka o zemeljskih plazovih, štirje članki o poplavih, en članek o snežnih plazovih in štirje članki z raznovrstno tematiko, ki je povezana z naravnimi nesrečami.

Uredniki Matija Zorn, Blaž Komac, Miha Pavšek in Rok Ciglič v uvodniku ugotavljajo, da smo v Sloveniji v zadnjih desetletjih vedno pogosteje posegali na nevarna območja, zaradi česar se je vedno znova postavljalo vprašanje odgovornosti za morebitno škodo ob naravnih nesrečah. Doslej je bilo upravljanje z naravnimi nesrečami skoraj v celoti v rokah države in je obsegalo predvsem kurativne oziroma sanacijske ukrepe. V zadnjih letih se težišče odgovornosti vedno bolj premika k posamezniku. Vedno večja je nujnost po površinsko in tematsko širše zasnovanih preventivnih in prilagoditvenih ukrepih, ki upoštevajo naravne in družbene značilnosti ogroženih pokrajin. Sodobni pristopi pri upravljanju z naravnimi nesrečami ne prelagajo preprosto odgovornosti, sredstev in moči odločanja z države na druge družbene deležnike, temveč gre za celosten, dolgoročen pristop, ki temelji na izobraževanju vseh ravni prebivalstva in posredovanju znanja z različnimi metodami vsem, ki jih ogrožajo naravne nesreče. Ker dosedanje izkušnje kažejo, da se naložbe v preventivne dejavnosti večkratno povrnejo, se uredniki zavzemajo za družbo, ki bo odpornejša na naravne nesreče in v kateri bo neodgovorno odgovornost zamenjala odgovorna preudarnost.

Sklop prispevkov s potresno tematiko začenjata Andrej Gosar in Janez Rošer, ki sta z metodo mikrotremorjev ugotavljala vpliv sedimentov na potresno nihanje tal na območju Ljubljane. Opravljene raziskave so skupaj s predhodno opravljenimi meritvami omogočile kvantitativno potresno mikrorajonizacijo Ljubljane. Ugotovila sta, da so najboljše seizmogeološke razmere na severnem in severovzhodnem delu mesta, ki je zgrajen na peščeno-prodnih sedimentih, najslabše razmere pa so v celotnem južnem delu mesta, ki leži na jezerskih in barjanskih sedimentih spremenljive debeline.

Primož Pipan je predstavil sodelovanje javnosti v obnovi po naravnih nesrečah na primeru potresov v Furlaniji in Zgornjem Posočju v letih 1976, 1998 in 2004. Podrobneje so predstavljeni primeri in koncepti popotresne obnove v Pušji vasi, Portisu in Reziji v Italiji ter v Breginju, Drežniških Ravnah in Čezsoči v Sloveniji. Obravnavane študije primerov kažejo, da na uspešnost obnove po potresih vpliva mnogo dejavnikov. Marsikje se je izkazalo, da so imeli ob različnih političnih in zakonodajno-upravnih okvirih pomembno vlogo tudi odgovorni državljani.

Magda Čarman, Marko Komac, Mateja Jemec in Tomaž Budkovič so ugotavljali, kakšen je vpliv geološke sestave na plazenje in kateri so preventivni ukrepi. Ker zemeljski plazovi povzročajo veliko škodo na objektih in infrastrukturi, lahko tovrstno škodo s poznavanjem in upoštevanjem geološke zgradbe v veliki meri omejimo. Za osveščanje ljudi v povezavi s problematiko gradnje na plazovitih območjih so na spletnih straneh Geološkega zavoda Slovenije pripravili navodila lastnikom objektov na takšnih tleh. Priloženo je tudi slikovno gradivo s primeri ustrezne in neustrezne gradnje na nestabilnih pobočjih.

S problematiko zemeljskih plazov so se ukvarjali tudi Rok Ciglič, Matija Zorn in Blaž Komac, ki so na primeru katastrske občine Medana v Goriških brdih opravili primerjavo petih različnih načinov modeliranja plazovitosti (metoda ponderiranja, logaritemska metoda indeksiranja, Dempster-Shaferjev algoritem, algoritem J48 in algoritem CART). Primerjava, opravljena s pomočjo opisne statistike, ocenjevala na podlagi učnega vzorca enot in ocene z neodvisnim vzorcem, je pokazala, da se rezultati različnih modeliranj med seboj precej razlikujejo.

Največ prispevkov v knjigi obravnava poplave. Jošt Sodnik in Matjaž Mikoš sicer pišeta o varstvu pred poplavami v Sloveniji, vendar najprej obravnavata mnenje Računskega sodišča Republike Slovenije iz leta 2010 o učinkovitosti zagotavljanja državne pomoči ob naravnih nesrečah. Poročilo, ki obravnava pomoč ob šestih neurjih v letih 2007 in 2008, ko so bila za nudeno pomoč zagotovljena sredstva iz državnega proračuna, je razmeroma kritično in terja izboljšave sistema državne pomoči. Sledi kritična razprava, ali je sistem sanacije po poplavah in vzdrževanja vodotokov v Sloveniji kaj bolj učinkovit kot delovanje sistema zaščite in reševanja neposredno ob in po poplavah. Avtorja menita, da obstajata dva poglobljena problema pri odpravljanju posledic poplav v Sloveniji: prvi je počasen odziv pristojnih služb pri potrjevanju sanacijskih programov, drugi pa je zagotavljanje virov financiranja za izvedbo sanacije.

Blaž Komac in Matija Zorn sta obdelala poglobljene vzroke in geografske značilnosti poplav, ki so septembra 2010 prizadele obsežen del Slovenije. Ugotavljata, da so bile poplave s številnih vidikov izjemne in sicer tako po višini vode, kot po trajanju in veliki raznovrstnosti. Obilne padavine so povzročile hudourniške, nižinske, kraške in mestne poplave. S pomočjo besedne analize sočasnih časopisnih člankov in analize podobnih pojavov v preteklosti sta opredelila razmerje med družbo in naravnimi nesrečami, ki se kaže bodisi v pogledih na škodo, bodisi v različnem dojemanju odgovornosti, kar sta posebej prikazala na primerih Ljubljanskega barja in Dobrepolja.

Septembrske poplave leta 2010 so tema tudi naslednjega članka, v katerem Tatjana Veljanovski, Peter Pehani, Žiga Kokalj in Kristof Oštir pišejo o zaznavanju poplav s časovno vrsto radarskih satelitskih posnetkov ENVISAT in RADARSAT-2, ki so jih pridobili v okviru aktivacije programa »Vesolje in velike nesreče«. Niz radarskih satelitskih posnetkov je skoraj v realnem času omogočil razčlenitev dinamike poplav v okolici Ljubljane in na kraških poljih ter dal zelo dober vpogled v stanje prizadetosti naravnega okolja in širšega območja. Posnetki žal niso omogočali zaznave poplav v naseljih in povsod tam, kjer radarski signal skozi rastlinje ni prodril do poplavljenih tal. S svojim prispevkom so avtorji želeli spodbuditi tudi razpravo o uporabnosti podatkov daljinskega zaznavanja in hitrega kartiranja ob upoštevanju smeri razvoja vesoljske tehnologije v Sloveniji.

Gregorja Kovačiča in Natašo Ravbar je zanimala dinamika poplavljanja Planinskega polja v obdobju od oktobra 2008 do aprila 2009. Zato sta analizirala in medsebojno primerjala dnevne padavine z vodostaji in pretoki izvirov na Planinskem polju in v njegovem zaledju. S pomočjo digitalnega modela višin sta izračunala površino in prostornino poplavne vode ter izdelala tridimenzionalno predstavitev visokih voda na Planinskem polju. Pridobljeni rezultati so dobro izhodišče za razumevanje okoliščin poplavljanja in za nadaljnje preučevanje vodnih razmer na krasu.

Manca Volk predstavlja lavinski kataster in zemljevide nevarnosti zaradi snežnih plazov s poudarkom na primerih z območja osrednjih Karavank. Med vsemi naravnimi nesrečami pri nas so ravno snežni plazovi tisti, ki zahtevajo največje število človeških žrtev. K boljši preventivi in ozaveščanju obiskovalcev gora lahko pripomorejo tudi zemljevidi nevarnosti snežnih plazov. Na primeru Karavank v okolici Stola, Vrtače in Begunjščice je ugotovila, da se modelirane lokacije dobro ujemajo z dejanskimi lokacijami snežnih plazov, ki so bile zabeležene ob terenskih ogledih. Na ta način lahko ugotovimo, katera območja so še potencialno nevarna, čeprav doslej nimajo zabeleženih plazov v lavinskem katastru.

Matjaž Guček in Andrej Bončina pišeta o stanju, posebnostih in upravljanju zaščitnih gozdov v Sloveniji. Podrobnejše analize stanja gozdov s poudarjeno zaščitno funkcijo pri nas niso bile opravljene, zato so v prispevku prikazane orografske, vegetacijske in sestojne značilnosti zaščitnih gozdov v Sloveniji. Kot zgled aktivnega gospodarjenja za izboljšanje zaščitnih učinkov gozda pred različnimi naravnimi nesrečami sta avtorja predstavila upravljanje gozdov s poudarjeno zaščitno vlogo v Švici. Hkrati sta za zaščitne gozdove v Sloveniji podala tudi predloge za spremembe načrtovanja in gospodarjenja.

Blaž Komac, Matija Zorn in Rok Ciglič so ugotavljali, kako je tematika naravnih nesreč zastopana v evropskih geografskih učbenikih. V članku so po posameznih državah prikazali število obravnavanih geografskih učbenikov ter delež strani, ki jih slednji namenjajo naravnim nesrečam. Hkrati jih je tudi zanimalo, katere primere naravnih nesreč so avtorji učbenikov uporabili za ponazoritev določene teme. Analiza je pokazala, da v večini učbenikov prevladuje zgolj fizičnogeografski pristop.

Špela Kumelj in Vanja Geršak sta predstavili ocenjevanje ogroženosti zaradi naravnih nevarnosti z računalniško podprtim orodjem *RiskPlan*, ki ga je v okviru mednarodnega projekta AdaptAlp razvil Švicarski zvezni urad za okolje. Orodje *RiskPlan* služi za določanje različnih nevarnosti v izbranih pokrajinah in za ugotavljanje stroškovne učinkovitosti zaščitnih ukrepov. V prispevku je predstavljena funkcionalnost orodja in njegova uporaba v alpskem prostoru.

Ob koncu so Barbara Medved-Cvikl, Andrej Ceglar, Tomaž Kralj, Zalika Črepinšek in Lučka Kajfež - Bogataj predstavili *EuroGEOSS* model upravljanja s sušami. Analize kažejo, da je škoda zaradi suše v Sloveniji velika, glede na predvidene scenarije podnebnih sprememb pa lahko pričakujemo, da bodo suše v prihodnosti še pogostejše in obsežnejše. Namen projekta *EuroGEOSS* v Sloveniji je predstavitev možnega načina izgradnje trajnostnega sistema za upravljanje s sušami, ki temelji na medoperabilnosti. Ključna elementa medoperabilnosti predstavljata spletni kataložni servis in standardni kartografski servis.

Druga knjiga iz zbirke »Naravne nesreče« je izšla v tiskani in elektronski obliki (na zgoščenki). Bogato in raznoliko vsebino dodatno pojasnjujejo številni zemljevidi, skice, grafi in fotografije. Glede na to, da knjiga združuje prispevke različnih ved, je pričakovati prav tako pestro sestavo bralcev. Koliko bo vplivala na boljše poznavanje naravnih nesreč in večjo ozaveščenost, pa bo pokazal čas.

Mauro Hrvatin

Mimi Urbanc:

Pokrajinske predstave o slovenski Istri

Georitem 15

Ljubljana 2011: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 136 strani, 31 slik, 3 preglednice, ISBN 978-961-254-258-0

V slovenski geografiji imamo le malo člankov na temo, ki je obravnavana v tej knjigi, ter še manj oziroma, če smo natančnejši nobene monografske publikacija. Zato ni dvoma, da bo ta objava eno od osnovnih referenčnih del o kulturnih pokrajinah v prihodnje.

Nedvomno so potencialni bralci te knjige vsi, ki se ukvarjajo s pokrajino v najširšem pomenu besede, še posebej pa s kulturnimi razsežnostmi v njej. Zato je potencialni krog bralcev, po mojem mnenju, dokaj širok.

Predmet preučevanja so predstave o pokrajini, ki je kulturni izdelek in kulturni proces obenem. Pokrajina je shramba najrazličnejših podob, pomenov, vplivov. Vsaka ideologija briše vpliv oziroma ostanke prejšnjih ideologij in jih nadomešča s svojimi. S pokrajino se je spreminjal tudi človek, saj tudi pokrajina vpliva na človeka. Zato pokrajina ni njena »zamrznjena slika«, pač pa razkriva nenehen odnos med ljudmi in ozemljem, torej geografija v najširšem pomenu besede.

Monografija temelji na postmodernističnem gledanju na pokrajino, v katerem pokrajina ni več samo materialna stvarnost, ampak družbeni in kulturni dokument. Pokrajina ni več tisto, kar vidimo; je konstrukt tistega sveta. Kulturna pokrajina je kompleksen pojav in obenem proces, je medij in rezultat človekove dejavnosti ter njegovega dožemanja.

Istro zaznamujejo multietničnost, multikulturnost in raznolikost, zato je zanimiva za preučevanje družbenih in kulturnih pojavov. V pričujoči monografiji je obravnavan slovenski del Istre. V empiričnem delu je bilo s pomočjo utemeljevalne teorije izvedene z računalniškim programom ATLAS.ti je analiziranih 147 besedil s skupno 3344 stranmi oziroma 6.189.564 znaki. Kodiranih je bilo več kot 1000 pojmov,

združenih v skupine oziroma kategorije, ki kažejo široko razvejano družbeno predstavo o pokrajini in pokrajinski dinamiki.

Gibalo razvoja pokrajine v podeželski Istri je odnos med mestom in podeželjem, ki je obenem odraz razmerja moči med njima. Največje spremembe v pokrajini so povzročile politične razmere po drugi svetovni vojni, uresničevanje idej socializma in odrezanost slovenske Istre od Trsta.

Spremembe mej in spremljajoče družbenopolitične razmere so odločilno vplivale na življenje ljudi, kar se navzven odraža v kulturni pokrajini. Spremembe so bile tako hitre in globoke, da jih ljudje niso imeli časa ponotranjiti, kar ustvarja občutek odtujenosti in posledično vodi v krizo identitete.

Sklepna misel monografije je v ugotovitvi, da računalniško podprte kvalitativne analize besedil odpirajo vrsto možnosti na področju geografije in sorodnih ved, še zlasti na podlagi analiziranja obsežnejših odgovorov, intervjujev in leposlovja.

Vsebina je zanimivo, razumljivo in zgoščeno podana. Uporabljena terminologija je v okvirih standardne rabe, nekaj uporabljenih terminov pa je specifičnih. Jezik je tekoč, čeprav ga mestoma ni mogoče preveč poenostaviti, ker bi se sicer zameglila natančnost sporočilnosti.

Gre za poglobljeno iskanje in preučevanje povezav med pojmi v podatkih. Utemeljevalna teorija je proces konceptualizacije in abstrakcije, ki vključuje razbitje temeljnih podatkov ter njihovo ponovno združevanje, vendar na drugačen način. To je nov izviren pristop k predstavitvi, razumevanju in spoznavanju konkretne pokrajine. Menim, da je najbolj pomembno, da gre v bistvu za preseganje klasičnih razumevanj odnosov med fizično in družbeno pokrajinsko stvarnostjo. V tem vidim najpomembnejšo novost, ki nas vodi v poglobljen razmislek o pokrajinski stvarnosti in kompleksnosti.

Milan Orožen Adamič

Aleš Smrekar, Bojan Erhatic, Mateja Šmid Hribar:
Krajinski park Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib
Georitem 16

Ljubljana 2011: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 134 strani, 88 slik, 6 preglednic, ISBN 978-961-254-291-7

Raziskavo na podlagi katere je nastala pričujoča knjiga, ki so jo napisali Aleš Smrekar, Bojan Erhatic in Mateja Šmid Hribar, je financirala Mestna občina Ljubljana. Vsi avtorji so sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. V raziskavo so vključili veliko število zunanjih intervjuvancev ter opravili dokaj obsežno terensko raziskovanje.

Pohvalno je, da je projekt financirala Mestna občina Ljubljana, saj se je ta v zadnjem času največ osredotoča na pozidan del mesta.

To je svojevrstna kompleksna monografija obravnavanega območja. Besedilo je dobro napisano in tudi, kar je še posebno pohvalno, na zelo celovit način prikazuje številna dejstva, ki jih tudi kritično analizira in vrednoti. Posebej izstopa, da avtorji predlagajo številne konkretne rešitve zaznanih problemov. Doselej o tem območju še nismo imeli tako kompleksnega pregleda, zato je knjiga enkratna.

Kakovostno bivalno okolje je neprecenljiva vrednota v življenju sodobnega človeka, ki se ne meri le z višino bruto domačega proizvoda, temveč je eden od kazalcev tudi količina in kakovost zelenih površin, ki omogočajo prijetnejše in nenazadnje tudi bolj zdravo bivanje. Vsega tega se zavemo, ko postane pomanjkanje kritično. Ljubljana je kot razmeroma majhno mesto svojevrstna, saj dva »zeleni klina« segata globoko v osrčje mesta. Leta 1984 so bili Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib z odlokom razglašeni za krajinski park. V odloku, ki je po ugotovitvah avtorjev, danes konceptualno zastarel, je izpostavljeno, da park predstavlja identiteto mesta Ljubljane, kjer naravne in kulturne prvine sestavljajo enotno pokrajinsko podobo. Posebna težava je v ohlapnem upravljanju krajinskega parka, saj kljub varstvenemu režimu ni jasnih kriterijev.

Območje parka dokaj raznoliko: parkovni del Tivoli, osrednji gozdni del ter zahodni del, ki je zeleni pas ob POT-i. Vsak del ima svoje značilnosti in nudi različne življenjske prostore. Vendar so vsi trije deli dopolnjujoča celota. V gozdnem delu je najpogostejša oblika rekreacije hoja, na POT-i pa kolesarjenje. Zaradi velikega obiska krajinskega parka, tudi do 20.000 obiskovalcev dnevno, oziroma po grobi oceni okoli 1.750.000 ljudi letno, je opazen konflikt med lastniki, obiskovalci ter cilji ohranjanja naravne in kulturne dediščine. Avtorji ugotavljajo, da je nujna določitev profesionalnega upravljavca krajinskega parka, ki mora imeti ustrezno širino in znanje tako iz varstva narave, ohranjanja kulturne pokrajine, kot tudi razumevanja človeka v njem. Območje je deloma precej zanemarjeno in marsikje po nepotrebnem preveč degradirano.

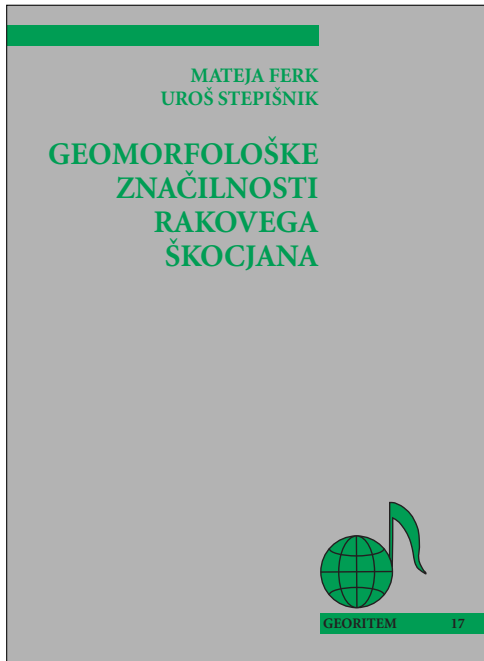
Zelo pohvalno je, da je v knjigi zelo veliko kar 88 ilustracij in od tega večje število zelo kvalitetno izdelanih zemljevidov, ki pomembno dopolnjujejo informativnost besedila.

Milan Orožen Adamič

Mateja Ferk, Uroš Stepišnik:
Geomorfološke značilnosti Rakovega Škocjana
Georitem 17

Ljubljana 2011: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 70 strani, 49 slik, ISBN 978-961-254-324-2

Nova knjiga v zbirki Georitem izpod peresa Mateje Ferk in Uroša Stepišnika prinaša pred bralca najnovejša spoznanja o razvoju kotline Rakov Škocjan v Notranjskem podolju. To zanimivo območje je zapazil že Valvasor, v sodobnosti pa je njegov prvi opis prispeval Pavel Kunaver, ki je reliefni obliki pripisal udorni nastanek. Zanimivo je, da je bil s svojimi spoznanji nadvse aktualen Alfred Šerko, ki

mu je, prezgodaj umrlemu, Anton Melik leta 1949 posthumno uredil in objavil terenske zapiske o Rakovem Škocjanu. Kljub temu še v drugi polovici 20. stoletja pri opisu Rakovega Škocjana zasledimo nedoločne izraze, kot so »specifična kraška depresija«, »dvodelna uvala« ali »gozdnata uvala« »poligenetskega nastanka«, iz česar bi lahko sklepali, da je Rakov Škocjan v razumevanje krasa Notranjskega podolja vseskozi vnašal nekoliko znanstvenega nemira in nenehnega (samo)spraševanja, saj razlage, ki so bile na mizi oziroma na zaslonu, niso bile zadovoljive.

Če so nekateri izpostavljali pomen tektonike pri nastanku tega območja, so drugi poudarjali sicer nesporno vlogo podzemeljskega pretakanja voda, tretji pa pomen zniževanja kraškega površja ali udiranje stropov. Ena od ključnih se zdi ugotovitev avtorjev, da je »... za celoten Cerkniški jamski sistem značilna akumulacija ilovnatnega gradiva do višjih nadmorskih višin, kot to velja v sodobnih hidroloških razmerah ...«. Monografija tako kljub temeljiti navezavi na prejšnja dognanja v slovensko znanstveno pokrajino prinaša novo razlago, ki ne temelji le na preučevanju reliefa ampak tudi na analizi sedimentov. Avtorja sta s pomočjo sedimentov, ki so se odložili v jamah in z analizo reliefnih oblik uspela dokazati učinke sočasnega učinkovanja površinskega in podzemeljskega geomorfološkega (pod)sistema na preoblikovanje reliefa. Posebej zanimiva je teza, da je k preoblikovanju površja oziroma nastanku uravnava, ki so na različnih nadmorskih višinah, in ki so bile kasneje ponekod združene v kotanjasto reliefno obliko, vplivala spreminjajoča se piezometrična raven. S terenskimi raziskavami, ki so obsegale morfometrične, speleološke in laboratorijske analize, sta opredelila dve razvojni fazi kotline z vmesnimi stabilnimi obdobji, ko so se oblikovale uravnave. V zgodnji razvojni fazi so nastale živoskalne uravnave na nadmorski višini 565 m, ki so se ohranile na obodu takrat enotne kotline oziroma izvirno-ponornega kraškega polja. Tukaj so pogoste neaktivne jame (v Rakovem Škocjanu oziroma njegovi okolici je kar 64 registriranih jam in 18 udornic), na dnu kotanj pa je le ponekod ohranjen alohtoni sediment, ki izvira iz porečja Cerkniščice. Naslednjo razvojno fazo, v kateri sta bili kotanji doline Raka in Podbojevega laza že ločeni med seboj, označujejo ostanki uravnave na višini 525 m. Ključno je spoznanje, da je gladina kraške vode v preteklosti segla dosti višje od sedanje ravni, postopen razvoj pa je posledica počasnega zniževanja piezometra.

Delo je vredno branja zaradi izkazanega dobrega poznavanja krasoslovne (geografske in geološke) stroke in zaradi temeljitega prikaza vseh dosedanjih razlag tega zanimivega zavarovanega območja (krajinski park). Zato ga lahko beremo tudi kot zanimiv prikaz razvoja krasoslovne misli pri nas. V krasoslovju neuk bralec bo v monografiji pogrešal ponazoritev s podatki o časovni dimenziji kraških procesov, o kateri prav na podlagi prispevka slovenskih krasoslovcev že nekaj vemo, in ki bi dopolnila sicer odlično obdelane prostorske vidike.

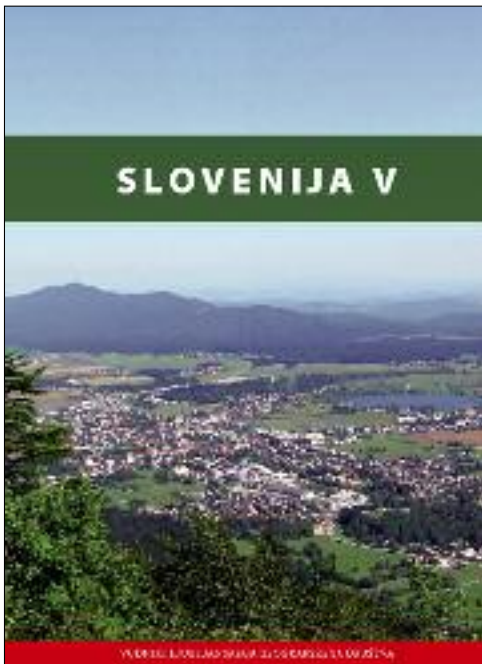
Blaž Komac

Drago Kladnik (urednik):

Slovenija V

Vodniki Ljubljanskega geografskega društva

Ljubljana 2011: Ljubljansko geografsko društvo, Založba ZRC, 152 strani, ISBN 978-961-254-308-2

Ljubljansko geografsko društvo ima bogato tradicijo organiziranja ekskurzij. Ohranjati mu uspeva tradicijo, da so prav vse izvedene ekskurzije predstavljene v vodničkih. Minilo je več let, odkar je izšel četrti, do te zadnji vodniček z opisi ekskurzij po Sloveniji. Odtlej so bile ekskurzije usmerjene predvsem v zamejska območja sosednjih držav Hrvaške in Italije, tako da sta vmes izšli dve knjižici s to tematiko, ob tem pa še nekaj knjižic s podrobnimi predstavitvami večdnevnih »eksotičnih« prvomajskih ekskurzij. V tem obdobju so bile izvedene tudi ekskurzije po Sloveniji, ki pa bi jim težko določili izrazito vsebinski skupni imenovalec. Morda so še najbolj skupna zavarovana območja različnih stopenj in programi za ohranjanje ter oživljanje kulturne dediščine v najširšem smislu, saj vključujejo tako arhitekturne, umetnostnozgodovinske, etnografske, zgodovinske in tehniške vrednote. Ekskurzije so bile izvedene med septembrom 2007 in junijem 2010, največ jih je bilo leta 2008. V vodničku predstavljena območja so

v grobem razvrščena od vzhoda proti zahodu, od te »idealne« smeri pa so opazni precejšnji odkloni proti severnim in južnim mejam Slovenije. Za vse predstavljene ekskurzije je značilno, da vključujejo daljše ali krajše pohodne odseke, nekatere, denimo po Solčavskem, Golteh in Miljskem polotoku, bi lahko označili za izrazito pohodniške. S tem je na nek način vzpostavljen nov standard terenskega spoznavanja Slovenije, ki vsaj na posameznih odsekih temelji na pešačenju in zelo podrobnih ogledih. Udeleženci ekskurzij seveda pot med posameznimi postajami še vedno največkrat premagujejo z avtobusnim prevozom, ki je še vedno nujen tudi za prevoz do izhodiščnih postaj in od zadnjih postaj ekskurzij proti domu.

Vodniček predstavlja opise z osmih ekskurzij. Prvi opis z naslovom »Izviri življenja Rogaške Slatine« avtorice Vesne Zagoda Peperko se osredotoča na spoznavanje treh dejavnikov razvoja Rogaške Slatine in njene okolice. Najpomembnejši med njimi so izviri zdravilne mineralne in termalne vode, na temelju katerih se razvijajo nove oblike zdraviliške in turistične ponudbe. Drugi dejavnik je dobro ohranjeno naravno okolje s samosvojimi lastnostmi površja in podnebja. Kmetijske dejavnosti: vinogradništvo, sadjarstvo, biološka pridelava zelenjave in sadja, se dopolnjujejo s kmečkim turizmom ter ekoturizmom, rekreacijo, športom in dejavnostmi v zaščiteneh območjih narave. Tretji, za prihodnost najpomembnejši dejavnik, so ljudje in njihova kreativnost. Z njo se ohranjajo obstoječe ter razvijajo nove, uspešne gospodarske dejavnosti, hkrati pa se uresničujejo novi projekti v prostorskem razvoju.

Drugi opis z naslovom »Solčavsko« avtorice Martine Pečnik Herlah se osredotoča na gorsko območje v osrčju Kamniško-Savinjskih Alp, poimenovano po njegovem največjem naselju Solčavi. Njegov začetek v dolini Savinje označuje kamniti zob Igla, ob katerem je reka izdolbila slikovito sotesko med visokogorsko kraško planoto Vežo na zahodu in Raduhu na vzhodu. Na severu ga omejuje Olševa, izrazit masiv v Vzhodnih Karavankah. Položen svet pod Olševo je omogočil poselitev v obliki samotnih višinskih kmetij v Podolševi. Pod njimi se proti strugi Savinje spuščajo strma pobočja in stene (Huda, Strevčeva in Klemenča peč). Solčavsko z ledeniški dolinami Robanov kot, Matkov kot in Logarska dolina prehaja v visokogorje Kamniško-Savinjskih Alp.

Tretji opis z naslovom »Pohodniška ekskurzija po Golteh« avtorice Martine Pečnik Herlah se osredotoča na razgibano visoko kraško planoto Golte, na vzhodnem obrobju Kamniško-Savinjskih Alp, ki se dviguje nad Zgornjo Savinjsko dolino in navezuje na Smrekovško pogorje. Posamezni kopasti vrhovi segajo nad 1500 m visoko: Boskovec (1587 m), Medvedjak (1573 m) in Smrekovec (1550 m). Z vidika krasoslovja spada kras na Golteh v kategorijo osamelega krasa, saj so v sosedstvu planote neprepustne kamnine, zlasti andezit Smrekovškega pogorja. Kraške poteze se kažejo v mnogih pokrajinskih prvinah: reliefnih oblikah, oskrbi z vodo in celo v zemljepisnih imenih.

Četrti opis z naslovom »Kočevska – med praskami zgodovine in izzivi prihodnosti« avtorja Roka Cigliča opisuje Kočevsko, kot Slovincem slabše poznano pokrajino. Za to so krivi dogodki iz srede 20. stoletja, ko je pokrajina med drugo svetovno vojno doživela najprej izselitev večine prebivalstva, po vojni pa še zaprtje velikega območja okrog Kočevske Reke in Gotenice, ki je bilo v veljavi vse do leta 1990. Glavni namen ekskurzije je bil boljše spoznati pokrajino z mnogimi naravnimi privlačnostmi, ter življenje prebivalcev, ki se dandanes spopadajo s počasnim gospodarskim razvojem, slabo infrastrukturo, oddaljenostjo ter pomanjkanjem pokrajinske identitete.

Peti opis z naslovom »Idrija z okolico« avtorja Antona Zelenca opisuje Idrijo in njeno okolico s poudarkom na tehnični dediščini. Idrija velja za najstarejše slovensko rudarsko mesto, njeno rudišče pa je drugo največje nahajališče živosrebrove rude na svetu. Še v 15. stoletju je bila kotlina na sotočju reke Idrije in Nikove skoraj nenaseljena. Legenda pripoveduje, da je davnega leta 1490 škafar – izdelovalec lesenega posodja in eden redkih prebivalcev te kotline – v potoku odkril samorodno živo srebro. Kmalu zatem so v Idrijo začeli prihajati rudokopi iz srednje Evrope in pričeli izkoriščati rudno bogastvo. Idrijski rudnik živega srebra je spadal med vodilna evropska podjetja. Izjemno živosrebrno bogastvo je v vseh obdobjih prinašalo znaten vir državnega dohodka. Zaradi takšnega poslovnega pomena so vse najnovejše izume in konstrukcijske rešitve, ki so bile tudi delo domačih strokovnjakov, s pridom uporabljali pri gradnji najsodobnejših strojev in naprav za nenehno izpopolnjevanje tehnološkega postopka

pridobivanja živega srebra. Rudnik je s številnimi zunanji obrati, ki so bili postavljeni v mestu, do konca prve svetovne vojne spadal med tehnično najbolj opremljene rudnike v Evropi. Po petsto letih intenzivnega rudarjenja je rudnik sedaj že dve desetletji v fazi zapiranja. Na pomenu vedno bolj pridobivajo možnosti trženja njegove raznovrstne rudniške tehnične dediščine.

Šesti opis z naslovom »Po stezah graničarjev in skozi kamnolome Miljskega polotoka« avtorja Franca Malečkarja opisuje notranjost polotoka med Miljskim in Koprskim zalivom. Skoraj v vsej zgodovini, od rimskega prek beneškega obdobja do sodobnosti so Miljske hribe delile meje, razen v obdobjih avstrijske in italijanske nadoblasti, ko so kraji na polotoku doživeli gospodarski razcvet. Vzpostavitev najnovejše meje leta 1954 je »senčna« pobočja Miljskih hribov precej spremenila. Zamenjali so se prebivalci, zamrle so gospodarske dejavnosti. Obmejna zaprtost je povzročila razraščanje gozda in posledično ustanovitev mednarodnega lovskega rezervata. V veliki meri se je ohranilo bogastvo naravne (vedute, geomorfološke in botanične posebnosti, različni ekosistemi) in kulturne (kamnolomi peščenjaka, prazgodovinska gradišča, utrdbe iz novejših vojn) dediščine, ki je tudi rezultat sožitja človeka z naravo. Vso to pestrost je mogoče spoznati na pohodu od Škofij do Lazareta, ki vodi v glavnem po učno-rekreativski poti Ivana Juga. Obiska vreden je tudi razgledni arheološki park v Starih Miljah na italijanski strani. Tam je mogoče spoznati kontinuiran razvoj naselja od gradišča prek rimskega Castrum Muglae ('Grič z uravnanim vrhom') in srednjeveškega Monticula do sodobnih Milj (Muggia), ki veljajo za večstoletnega tržaškega tekmeča.

Sedmi opis z naslovom »Podeželje Koprškega primorja – možnosti ponovne oživitve« avtoric Tanje Žnidarčič in Mateje Pirman opisuje zaledje Koprškega primorja. Obravnavano območje je bilo deležno korenitih političnih, gospodarskih, družbenih in demografskih sprememb. V novejši zgodovini sta bili zanj značilni močna gospodarska navezanost na Trst in agrarna prenaseljenost, na katero se navezuje prvi večji val praznjenja podeželja. Med svetovnima vojnama je bilo ozemlje priključeno Italiji, kar je imelo za posledico visoke davke in pomanjkanje, ob tem pa razmah različnih dopolnilnih dejavnosti. To je bil tudi čas Šavrink – prodajalk na tržaškem trgu, bork za izboljšanje ekonomskega položaja slovenskih kmetov in pionirk pri vključevanju žensk v družbeno življenje oziroma življenje zunaj družinskega okolja. Po drugi svetovni vojni je območje zajel nov močan val izseljevanja, zaradi katerega se je izpraznila marsikatera istrska vas. V sodobnosti se pojavljajo težnje po obnovi skoraj povsem izpraznjene podeželja v bolj oddaljenih delih Koprskih brd, ki prinašajo nove razvojne perspektive, a zahtevajo veliko truda in krepitev možnosti za uveljavljanje krajevne iniciative.

Osmi in hkrati zadnji opis z naslovom »Piran in Sečoveljske soline« avtorice Lavinie Hočevar podrobneje opisuje mesto Piran in njegovo zgodovinsko gospodarsko povezanost s Strunjanskimi in Sečoveljskimi solinami. Avtorici članka in voditeljici ekskurzije sta pri izvedbi pomagali umetnostna zgodovinarica Duška Žitko iz Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran in Fulvia Zudič, predsednica Skupnosti Italijanov Giuseppe Tartini Piran.

Učitelji geografije lahko iz knjižice črpajo ideje za izvedbo ekskurzij v lastni režiji, drugi bralci pa se lahko podrobno seznanijo z nekaterimi slovenskimi pokrajinami ter pojavi in procesi, ki se pojavljajo ali so najlaže opazni in najbolj prepoznavni prav na predstavljenih območjih. V opisih so navedene priporočljive točke za postanke in temeljitejša ogleda, ki nazorno predstavijo glavne zanimivosti in pokrajinske značilnosti.

Primož Pipan